

**NUORI VILJELIJÄPERHE MAALLA,
MITEN SE JAKSAA JA
MISTÄ SE SAA VOIMANSA
Selvitys Kajaanista**

**Maaseutuelinkeinojen koulutusohjelma
Muuntokoulutus**

Opinnäytetyö

Airi Heikkinen

Hyväksytty ____ . ____ . ____ _____

Koulutusala: Luonnonvara- ja ympäristöala Luonnonvara- ja ympäristöala	
Koulutusohjelma: LMU06M1	Suuntautumisvaihtoehto: Muuntokoulutus
Työntekijä/tekijät: Airi Heikkinen	
Työn nimi: Nuori viljelijäperhe maalla. Miten se jaksaa ja mistä se saa voimansa.	
Päiväys: 17.11.2008	Sivumäärä/liitteet: 38 sivua
Ohjaaja/ohjaajat: Pirjo Suhonen, Petri Kainulainen, Olli Kangas	
Toimeksiantaja: Kajaanin kaupunki	
<p>Tiivistelmä:</p> <p>Nuori viljelijäperhe maalla on melko pysyvä. Se on sijoittanut jo hankkimansa varat, ja lähes kaikki hankittavatkin, omaan maatilaansa. Yrittäminen ja eteenpäin pääsemisen tarve luo erilaisia paineita, joista selviäminen vaatii monenlaisia voimavaroja.</p> <p>Opinnäytetyössäni haluan selvittää, kuinka nuori viljelijäperhe jaksaa, ja mistä se saa voimansa jatkaa ja tehdä työtä.</p> <p>Tiedonhankinnan suoritin tiloilla, joilla on alle 10-vuotiaita lapsia ja nautakarjaa. Näillä tiloilla sidonnaisuus sekä työhön että perheeseen on erittäin tiivistä, ja antaa erityisiä haasteita.</p> <p>Viljelijän ammatti on muihin ammatteihin verrattuna hyvin erilainen. Työpaikan ja kodin välistä rajaa on vaikea vetää, mutta kumpikin osa-alue edistävät jaksamista toisessa. Sukupolvenvaihdoksen myötä tiloilla on perinteitä, jotka velvoittavat ja kannustavat. Nykyaikainen maanviljelijän eli maatalousyrittäjän työ on hyvin monimuotoista ja erilaisia taitoja ja tietoja vaativaa. Silti työ tapahtuu edelleen luonnon olojen varassa. Maatalouden harjoittamista säätelevät hyvin monet lait ja säännökset, joita laativat erittäin monet hallinnonalat.</p> <p>Nuorilla viljelijöillä on etunaan ennakkoluulottomuus, fyysinen jaksaminen ja halu uusiin asioihin. Monet viljelijät ovat kouluttautuneet viljelijän ammattiin joko ammattitutkinnoilla tai lyhyempiä kursseja käymällä. Heillä on voimia etsiä ja vaatia tarvitsemaansa koulutusta. Nuoret viljelijät verkostuvat luontaisesti. Heillä on yhteistyötä keskenään sekä viljelyn että henkilö- ja perhekohtaisen elämän alueilla. Monilla tiloilla on maatalouden ulkopuolista työtä, joka sekä tukee taloudellisesti että antaa henkistä hyvinvointia. Työn tekemisen antaman jaksamisen lisäksi voimia antavat muut perheenjäsenet, lapset ja vanhemmat.</p>	
Avainsanat: perhe, lapset, nautakarja, lihakarja, lypsylehmät, emolehmät, nuori viljelijä	
Luottamuksellisuus: Julkinen	

Field of study: Natural Resources and the Environment	
Degree Programme: Agriculture and Rural Industries	Option:
Author(s): Airi Heikkinen	
Title of Thesis: Young farmer with family in countryside, how does he manage and where does he get his strength from.	
Date: 17.11.2008	Pages/appendices: 38
Supervisor(s): Pirjo Suhonen, Petri Kainulainen, Olli Kangas	
Project/Partners: City of Kajaani	
<p>Abstract:</p> <p>A young farming family in the countryside is quite permanent. It has invested all the funds and earnings in its own farm. Entrepreneurship and the need for development create different kind of pressures, and the family needs many kinds of resources to survive.</p> <p>In my Thesis I want to find out, how a young farming family is managing from where can it find its resources to continue working.</p> <p>I have interviewed farmers, who have cattle and children younger than 10 years of age. The commitment for work and family is very intense and it creates special challenges.</p> <p>Farmer as an occupation is very different in comparison to other occupations. It is very difficult to draw a line between work and home but both sectors support the wellbeing of the other. The continuing chain of generations creates traditions, which oblige and encourage. The modern farmers or farming entrepreneurs work is very mansided and demands different skills and knowledge. And still, everything in this occupation depends on nature. Farming is regulated by many laws and orders, which are legislated by many administrative sectors.</p> <p>Young farmers have some advantages: their openness, physical endurance and the urge for new things. Many farmers have educated themselves in their occupation either getting a vocational qualification or having shorter courses. They have the energy to look for and demand the education they need. Younger farmers are networking naturally. They are co-operating both in farming and personal and family life. Many farmers work outside their farms, and it is profitable to both economical and psychical welfare. Members of a family, children and parents, they keep farmers going as well as the work itself.</p>	
Keywords: Family, children, child, cattle, young farmer.	
Confidentiality: Public	

SISÄLTÖ

1 TUTKIMUKSEN TAUSTA JA TARKOITUS	6
3 TUTKIMUS	10
3.1 Tutkimustehtävä.....	10
3.2 Tutkimusmenetelmä, tutkimusaineiston keruu, käsittely ja analysointi	11
3.3 Tutkimuksen luotettavuus ja eettiset kysymykset.....	14
4 PROSESSIN KUVAUS	16
4.1 Teemojen valinta ja jaottelu.....	16
4.2 Haastateltavien tilojen valinta.....	17
4.3 Haastattelujen sopiminen.....	17
4.4 Haastattelujen sujuminen.....	17
4.5 Tilojen suhtautuminen	18
4.6 Haastattelujen purku.....	18
4.7 Tutkimuksen aikataulu, kustannukset ja rahoitus	18
5 HAASTATTELUIJEN TULOKSET TEEMOITTAIN	19
5.1 Maatila.....	19
5.1.1 Sukupolvenvaihdos	19
5.1.2 Pellot, koneet, rakennukset	19
5.1.3 Maitokiintiö, eläimet	20
5.1.4 Maatalouslomitus	21
5.1.5 Työaika	22
5.1.6 Tilan työvoima	22
5.1.7 Talouden suunnittelu	23
5.1.8 Tilan kehittäminen, kouluttautuminen.....	24
5.1.9 Työterveyshuolto.....	25
5.1.10 Metsä	25
5.2 Koti, yksityistalous.....	25
5.2.1 Vapaa-aika	26
5.2.2 Etäisyydet	27
5.2.3 Lapset: koulu, kerho, päivähoito.....	27
5.2.4 Miesten työt ja naisten työt.....	28
5.2.5 Pihapiiri, ympäristö	29
5.2.6 Voimanlähteitä	29

6 AUTTAVAN KÄDEN OJENNUS.....	30
7 JOHTOPÄÄTÖKSET.....	31
LÄHTEET	35
LIITTEET	

1 TUTKIMUKSEN TAUSTA JA TARKOITUS

Opinnäytetyöni aiheena on nuori viljelijäperhe maalla, miten se jaksaa ja mistä se saa voimansa. Tutkimus on tehty Kajaanin kaupungin alueella.

Kajaani on Suomen 21. suurin kaupunki. Kajaanin kaupungissa asuu noin 38 089 asukasta, tieto 1.1.2008. Väestöstä 30 839 henkilöä asuu kaupungin keskustassa ja 7 188 haja-asutusalueella. Kaupungin läpi kulkee joki, joka jakaa alueen kahtia. Ranta jatkuu kaupungin alueella Oulujärveä pitkin. Kaupunkikeskusta sijaitsee alueen itäosassa painottuen Kajaanin linnan ympärille. Kajaanin kautta kulkee huomattavan monta eri valtatieta, sillä Oulujärvi rajaa kulkemismahdollisuuksia. Kaupungin pinta-ala on 2 264,11 km², josta 1 836,35 km² maa-alaa ja 427,76 km² sisävesialaa. Työpaikoista on alkutuotannossa 3,5 %.(Kajaanin kaupungin tilastot; Tilastokeskus.)

Nykyisin viljelyssä olevat pellot ja tilat sijoittuvat ranta-alueille ja niiden läheisyyteen. Viljeltyjä peltoja on myös suoalueilla ja entisillä turvesoilla. Jonkin verran peltoja on ollut ja on edelleen vaaroilla ja muilla korkeilla alueilla. Kaupungin ns. eteläiset kylät ovat pikku hiljaa tyhjentyneet niin vakituisista asukkaista kuin viljellyistä tiloistakin.

Kajaanissa toimii 120 aktiivista maatilaa, joista 49:llä hoidetaan nautakarjaa. Nautakarjatiljoilla on lypsylehmiä 30:llä, emolehmiä seitsemällä ja lihakarjaa 12 tilalla. Nautakarjatiljoista 30 tilalla päätoiminen viljelijä on alle 48-vuotias.

Vuodenvaihteessa 2006 – 2007 liitettiin Vuolijoen kunta Kajaanin kaupunkiin. Liitos on tuonut monenlaisia muutoksia entisen Vuolijoen asukkaille, ja nämä muutokset koskevat myös maataloja ja niillä eläviä ihmisiä. Hallinnon muutokset painottuvat perusturvan ja sivistyksen saroille, maatalouspuolella palveluihin ei ole tehty muutoksia, mutta Vuolijoen kunnanviraston tyhjentäminen on siirtänyt palvelut kaupunkikeskustaan. (Kajaanin kaupungin tilastot.)

Kaikkien palveluiden muutokset ja niiden ympärillä käytävä keskustelu tuo kuntaliitoksen seurauksena oman muuttuvan tekijän tilojen olosuhteisiin. Valtakunnallisesti muutoksia on ollut eri tukien ja rahoituksen muuttumisissa ja hakukielloissa (Maa- ja

metsätalousministeriö; TE-keskus), jotka ovat suuresti määränneet tilojen tuotantolosuhteiden järjestelyjä. Investoivat ja kehitettävät tilat ovat eniten joutuneet paineen alle. Useimmat kehittyvät ja laajentavat tilat ovat juuri kokeneet sukupolvenvaihdon, niillä on uudet tuoreet yrittäjät ja paljon ajatuksia tilasta ja elämästä.

Kohderyhmäni olen valinnut siten, että siihen kuuluvat ne kajaanilaiset tilat, joilla on nautakarjaa sekä alle 10-vuotiaita lapsia. Kohderyhmän valintaa perustelen siten, että näillä tiloilla tulevat esille mahdollisesti kaikki ne ongelmat, jotka työhön sitova tuotantomuoto, juuri aloitettu yritys, tilan sijainti ja nuoren perheen perhe-elämä yhdessä synnyttävät. Nämä tilat ovat suurimman paineen alla niin ympäristön, perheen kuin taloudellisten vaatimusten vuoksi. Painetta synnyttävät suvun perinteet, ympäristön tarkkailu ja taloudellisten velvoitteiden alla eläminen. Nämä tilat tarvitsevat perheen koostumuksen ja yrittäjien työn vuoksi paljon erilaisia palveluita eri toimijoilta, esimerkiksi kunnalliselta palvelusektorilta, yleiseltä palvelusektorilta ja ammatillisilta sidosryhmiltä.

Osansa viljelijäperheen tarpeisiin ja toiveisiin tuo vuoden 2007 alussa toteutunut kuntaliitos. Se on vaikuttanut esimerkiksi kouluverkon laajuuteen, koulukuljetuksiin ja terveystalouteen. Kainuun maakuntahallinto taloudellisine muutoksineen vaikuttaa nuorten viljelijäperheiden elämään, koska jatkuva muutos tuo epävarmuutta ja epätietoisuutta tulevaisuuteen.

Tarkoitukseni on toimia viestinviejänä niille toimijoille, joille nuorilla viljelijäperheillä on viestiä vietävänä. On vaikea ennakoida, minne ja kuinka monelle toimijalle toiveet suuntautuvat. Arvelen niiden kuitenkin kohdistuvan suurelta osin niihin asioihin, joita kuntaliitoksen jälkeen on muutenkin paljon puitu, sekä niihin jotka maakuntahallinnon myötä ovat muuttuneet tai muuttumassa. Toiveeni on saada tietoa päättäjille päätöksenteon avuksi, uusia ideoita esimerkiksi henkisen hyvinvoinnin kehittämiseen.

Luulen, että nuorten viljelijäperheiden ongelmiin ja tarpeisiin ei ole erityisesti kiinnitetty huomiota, vaikka yksittäisiä asioita joudutaan eri hallinnonaloilla käsittelemään niiden ilmettyä. Uskon opinnäytetyöni tuovan perusteellisempaa ja laajempaa tietoa erilaisten palveluiden rakentamiseen.

2 TUTKIMUKSEN TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT

Tutkimukseni kohdistuu nuoriin viljelijäperheisiin Kajaanin kaupungissa. Nuorella viljelijäperheellä tarkoitan perhettä, jossa tuotantomuoto on nautakarjan hoito – siis lypsy- tai lihakarjan – ja tilalla on alle 10-vuotias lapsi tai useampia lapsia.

Olen rajannut karjan nautakarjaan, vaikka mahdollisuus olisi ollut ottaa mukaan myös hevos- ja kasvinviljelytiloja. Jätin ne kuitenkin tutkimuksestani pois, koska niillä ajattelen olevan vähemmän jatkuvaa sidonnaisuutta tai investointitarvetta kuin nautakarjatiljoilla, yksittäisiä poikkeuksia lukuun ottamatta. Kasvinviljelytiljoilla sidonnaisuus tilan töihin painottuu sulaan vuodenaikaan, jolloin talvi ainakin on rauhallisempaa. Useimmat alueeni hevostilat ovat sen kokoisia, että ne työllistävät yhden yrittäjän, jolloin sijaisen hankkiminen on helpompaa – toisaalta nämä yrittäjät jäävät usein lomitusjärjestelmän ulkopuolelle.

Kun tilalla on alle 10-vuotiaita lapsia, tarvitaan tilalla lasten hoidon vuoksi monen eri hallinnon palveluja: sijaisapua, päivähoitoa, iltapäivähoitoa, kouluja, terveystalveluja, kerhoja... Eivätkä hallinnon palvelut yksin riitä, sillä on aikoja jolloin lasten turvallisuuden ja terveyden vuoksi täytyy löytyä joku hoitamaan ja turvaa antamaan. Tällöin ovat isovanhemmat, naapurit, ystävät, kummit ja muut turvalliset aikuiset tarpeen.

Kohderyhmäni tilojen yrittäjien arvelen olevan 20 – 45-vuotiaita. Tämän ikäisillä on usein alle 10-vuotiaita lapsia ja tila, jolla on nautakarjaa. Tila on hiljattain hankittu. Tilakaupan aikaan tilan rakennukset ovat voineet olla hyvässä kunnossa tai täysin uusittavia, niin asuin- kuin tuotantorakennuksetkin. Peltoja on voinut olla liian vähän, maitokiintiö tarpeeseen nähden liian pieni, konekanta loppuun kulutettu. Tilan kehittäminen on voitu lopettaa jo vuosia ennen tilakauppaa. Joka tilalla on varmasti ollut tilakaupan jälkeen jotain investointitarvetta ja kehittämistä, jolloin on tarvittu isot pitkäaikaiset velat ja niihin lähes elinikäinen sitoutuminen. Se tarkoittaa suunnitelmien mukaan elämistä ja vastoinkäymisten välttelemistä. Se tarkoittaa tilasta huolehtimista. Ja se tarkoittaa myös puolisoista ja lapsista, siis perheestä, huolehtimista. Sukupolvenvaihdoksen aikaan on jo myönnetty edellisten sukupolvien työn arvo, ja

sitouduttu työn jatkamiseen. Arkipäivän työ ja päätökset näyttävät, miten sitoutuminen tapahtuu. Nuori viljelijäkin on nuori, jolla on kaikkien nuorten tavoin omia toiveita, haaveita ja pelkoja. Osaksi ne kohdistuvat puolisoon, lapsiin ja vanhempiin, osaksi tilaan. Kaikki osa-alueet vaikuttavat jaksamiseen. Työ ja vastuu kuluttavat, jostakin täytyy tulla voimaa ja iloa kestää vastoinkäymiset – niin fyysisesti kuin psyykkisesti.

Tätä aihetta on sivuttu useissa eri tutkimuksissa ja selvityksissä. Maatalousyrittäjien eläkelaitos on tuottanut useita selvityksiä nuorten viljelijöiden tilanteesta.

Lemetyinen ja Toivonen (2004) ovat tutkineet, miten nuoret maatilayrittäjät kokevat työnsä ja elämänsä maaseudulla. Miten sellaiset maataloussuuntautuneet tai monialaiset nuoret yrittäjät, joilla ei ole kokemusta maatilatalouden harjoittamisesta ennen EU:ta ja CAP:ia näkevät maatilayrittäjyyden? Millaisin argumentein he ryhtyivät yrittäjiksi, millaista heidän nykypäivänsä on ja miten he näkevät tulevaisuutensa?

Härkki-Santala (2001) on kirjoittanut oppaan maatalousväestölle kohdennettuun työnohjaukseen tulevalle. Hän selvittää työnohjausprosessia sekä yleisestä näkökulmasta että työnohjattavienkokemuksia lainaten. Lisäksi kirjassa sivutaan tukihenkilöstöverkostokäytäntöä, taustoitetaan työuupumusta ja henkisen hyvinvoinnin tekijöitä maatalousväestön kokemana.

Pråhl-Ollilan (1995a) Nuoret viljelijät maatalouden murroksessa on opinnäytetyö nuorten viljelijöiden psyykkisestä hyvinvoinnista ja elämänhallinnasta.

Pråhl-Ollilan (1995b) Nuoret viljelijät maatalouden murroksessa II on seurantatutkimusraportti, joka on jatkoa edelliseen saman tekijän opinnäytetyöhön.

Pråhl-Ollilan (1997) tutkimuksessa ”Selviytyjiä, epätietoisia ja putoajia. Nuoren viljelijäväestön erilaistuminen” kerätään yhteen vuosina 1993, 1995 ja 1997 suomalaisen viljelijöiden tekemiä arvioita työn rasittavuudesta, maatalouden muutoksesta, selviytymisestä, voimavaroista, tulevaisuudesta jne. Tarkoitus on saada lukija pohtimaan, mistä erilaiset ilmiöt johtuvat, ja mitä olisi tehtävissä pahoinvoinnin vähentämiseksi. Erinomainen lähdetiedosto.

3 TUTKIMUS

3.1 Tutkimustehtävä

Tarkoitukseni on selvittää, miten nuori viljelijäperhe jaksaa. Mistä ihmeestä se saa voimansa jatkaa? Mistä perhe saa voimansa perheenä, ketä se siihen tarvitsee? Poikkeavatko voimanlähteet muiden nuorten perheiden voimanlähteistä? Millaisia ovat ne ongelmat, joiden ratkaisuun löytyisi jo olemassa olevilta toimijoilta apua – ja millaisiin ongelmiin tai asioihin tulisi kehittää uusia ratkaisukeinoja? Ovatko nuoren viljelijäperheen ongelmat niin kuin muidenkin nuorten perheiden ongelmat, vai onko niissä jotain erityistä, ja jos on niin mitä? Miten perheet ovat itse ratkoneet ongelmiin, millaisia voimanlähteitä on löytynyt?

Ovatko kysymysten vastaukset niitä, joita hallinto, sidosryhmät ja muut toimijat ovat olettaneet niiden olevan, löytyykö jotain muuta? Oletan hallinnon edustajien yleensä olevan eri-ikäisiä ja kokemusmaailmaltaan erilaisia ihmisiä, joten ovatko ratkaisut olleet vastauksia oikeisiin kysymyksiin.

Toimin viestinviejänä kaikkiin niihin suuntiin, jonne jotain viestiä on vietävänä. Viestini voi olla uutta kehitystä toivova tai tehtävää toimintaa vahvistava.

Kajaanissa on voimassa maaseutuohjelma vuosille 2004 - 2008. Uuden ohjelman laatimisesta päätetään pian, toivon opinnäytetyöni auttavan sen laadinnassa. Kajaanin kaupunginhallitus on kokouksessaan 11.11.2008 päättänyt maaseutuohjelman 2009 – 2013 käynnistämisestä.

3.2 Tutkimusmenetelmä, tutkimusaineiston keruu, käsittely ja analysointi

Tutkimusmenetelmäksi olen valinnut teemahaastattelun. Koska haastateltavani kuuluvat asiakkaisiin, ja ovat erityinen ryhmä, on mahdollisia haastateltavia vähän. Tunnen tilat melko hyvin, joten voin ehdottaa luottamuksellista keskustelua heidän kotonaan.

Hirsjärvi & Hurme (2000, 41) kuvaavat tutkimushaastattelua siten, että haastattelua tekevän tutkijan tehtävänä on välittää kuvaa haastateltavan ajatuksista, käsityksistä, kokemuksista ja tunteista. Tutkijan oma käsitys todellisuuden luonteesta määrää, miten hän tehtäväänsä lähestyy. Hän voi lähestyä tehtävää usealla tavalla.

Saaranen & Puusniekan (2007) mukaan teemahaastattelu ei etene tarkkojen, yksityiskohtaisten, valmiiksi muotoiltujen kysymysten kautta vaan väljemmin kohdentuen tiettyihin ennalta suunniteltuihin teemoihin. Teemahaastattelu on astetta strukturoidumpi kuin avoin haastattelu, sillä siinä aiempien tutkimusten ja aihepiiriin tutustumisen pohjalta valmistellut aihepiirit, teemat, ovat kaikille haastateltaville samoja, vaikka niissä liikutaankin joustavasti ilman tiukkaa etenemisreittiä. Teemahaastattelussa pyritään huomioimaan ihmisten tulkinnat ja heidän merkityksenantonsa. Ihmisten vapaalle puheelle annetaan tilaa, vaikka ennalta päätetyt teemat pyritään keskustelemaan kaikkien tutkittavien kanssa.

Teemahaastattelu on keskustelunomainen tilanne, jossa käydään läpi ennalta suunniteltuja teemoja. Teemojen puhumisjärjestys on vapaa, eikä kaikkien haastateltavien kanssa välttämättä puhuta kaikista asioista samassa laajuudessa. Tutkijalla on haastattelussa mukanaan mahdollisimman lyhyet muistiinpanot käsiteltävistä teemoista, jotta hän voisi keskittyä keskusteluun, ei papereiden tavaamiseen. Teemat voi listata esimerkiksi ranskalaisin viivoin ja lisäksi voi laatia joitakin apukysymyksiä tai avainsanoja keskustelun ruokkimista varten. (Saaranen & Puusniekka 2007.)

Teemahaastattelu edellyttää huolellista aihepiiriin perehtymistä ja haastateltavien tilanteen tuntemista, jotta haastattelu voidaan kohdentaa juuri tiettyihin teemoihin. Sisältö- ja tilanneanalyysi on siis teemahaastattelussa tärkeää. Käsiteltävät teemat valitaan tutkittavaan aiheeseen perehtymisen pohjalta. (Saaranen & Puusniekka 2007.)

Haastattelutilanteeseen olen laatinut asialistan, jota käytän keskustelun runkona. Lisäksi etsin artikkelin, pari, sitä varten, että keskustelu jostain syystä tyrehtyy.

Ennen haastattelua soitan tilalle, kerron millaisesta haastattelusta on kysymys ja pyydän varaamaan pari tuntia kiireetöntä aikaa. Toivon saavani nuoren viljelijäparin yhdessä keskustelemaan, vaikka se ei taida olla aivan helppo toteuttaa.

Tutkimusaineiston keruuseen menee pari viikkoa. Haastatteluun tarvitsen kymmenkunta tilaa. Haastattelun äänitys tapahtuu matkapuhelimella.

Aineistoa käsittelen teemoittain. Kun aineistoa järjestellään teemojen mukaan, kunkin teeman alle kootaan esimerkiksi kustakin haastattelusta ne kohdat, joissa puhutaan ko. teemasta. Tällainen järjestely voi tapahtua käsin esimerkiksi eräänlaiseen teemakortistoon leikkaamalla tulostetusta aineistosta kaikki tiettyyn teemaan liittyvät kohdat (tai niiden tiivistelmät) ja järjestelemällä ne omiksi kokonaisuuksikseen. (Saaranen & Puusniekka 2007.)

Mikäli aineisto ja aika suo, pyrin myös tyypittelyyn. Tyypittelyssä astutaan tavallaan askel teemoittelua pidemmälle, sillä siinä kuvataan aineistoa lukuisten teemojen sijaan laajemmin. Tyypit ovat ikään kuin koontien koonteja, eli useimmiten teemat sisältyvät tyyppeihin. Myös laadullisessa tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita jostakin yleisemmästä kuin vain erilaisten haastatteluiden tai kertomusten kirjosta. Tällöin kiinnitetään huomiota tyypillisyyteen; aineistoa kokonaisuutena hyvin luonnehtiviin seikkoihin, joita pyritään tiivistämään informatiivisesti. Mutta mielenkiinto voi kohdistua myös seikkoihin, jotka saatetaan ajatella erikoisiksi, yksittäisiksi, omituisiksi ja keskimääräisestä poikkeaviksi. (Saaranen & Puusniekka 2007.)

Tyypittelyllä tarkoitetaan tyypillisten asioiden kokoamista eli aineiston tiivistämistä havainnollisiin tyyppeihin. Kyseessä ei siis ole haastateltavien tai vastaajien vaan heidän tarjoamansa informaatioaineksen tyypittely. Esimerkiksi haastatteluaineistosta voidaan etsiä tietyn tyypisiä vastauksia; haastatteluja tai niiden osia, joita yhdistävät tietyt elementit ja joiden voidaan siksi ajatella edustavan jotakin tyyppiä. Esimerkiksi kahden ihmisen haastattelut voivat hyvinkin olla erityyppisiä, muttei niitä

välttämättä ole mielekästä ryhtyä varsinaisesti tyypittelemään. Mikäli tyyppejä etsitään ja mikäli aineisto soveltuu tyypittelyyn, voidaan kuhunkin tyyppiin kuuluvien tekstien avulla laatia tyypikuvauksia. Kuvauksissa yhdistyvät eri vastauksissa esiintyvät yleiset ja siten tyypilliset elementit. Tyypikuvauksia vertailemalla voidaan helposti nähdä, kuinka eri tyypit eroavat toisistaan ja millaisia tyyppejä aineistosta voidaan konstruoida. Kuvaukset ovat eräänlaisia läpileikkauksia tai tiivistelmiä aineistosta, joissa kiteytyvät aineiston keskeisimmät elementit. (Saaranen & Puusniekka 2007.)

Mielestäni teemahaastattelu sopii tämän opinnäytetyön aineiston keräämiseen, koska haluan, että ihmiset itse voivat kertoa omat kokemuksensa ja mielipiteensä. Teemahaastattelun valitsin siksi, että haluan tietoa juuri valitsemaltani kohderyhmältä ja juuri niistä aiheista, joista käymme keskustelua. Menen tilalle, koska haluan ympäristön olevan haastateltaville mahdollisimman tuttu ja turvallinen. Toivon, että vuosien asiointi maataloustoimistossa luonani on tuonut haastateltavien ja minun välille keskinäisen luottamuksen, jonka perusteella voin kysyä hyvinkin arkoja asioita.

3.3 Tutkimuksen luotettavuus ja eettiset kysymykset

Validiteetti osoittaa miten hyvin eri menetelmillä kerätty aineisto kuvaa tutkimuskohdetta (Grönfors 1922, 173 -174). Grönforsin mukaan aineiston sisäinen validiteetti voidaan tarkistaa ns. terveen järjen eli päättelyjen avulla, ja se riippuu paljon tutkijan tieteellisestä otteesta ja tutkimuskohteen tuntemisesta. Grönforsin mukaan toimintatutkijan pitäisi olla asiantuntija siinä ryhmässä, joka osallistuu toimintatutkimuksen tekemiseen, joten tutkijalla pitäisi olla edellytykset luotettavan tiedon keräämiseen. (Grönfors 1922, Tertsusen mukaan 1999.)

Sisäinen validiteetti tarkoittaa sitä, että käsitteiden, hypoteesien ja johtopäätösten on oltava johdonmukaisia. Tiedon oikeellisuutta voidaan analysoida ainoastaan arvioimalla tutkimuksen johdonmukaisuutta. Aineiston sisäinen validiteetti siis kuvastaa lähinnä tutkijan tieteellistä otetta ja sitä, että tutkija hallitsee tieteenalansa. (Willman 2001.)

Ulkoinen validiteetti puolestaan tarkoittaa sitä, että empiirisen aineiston ja teoreettisten johtopäätösten välinen suhde on oikea. On siis osattava analysoida, ovatko johtopäätökset oikeita. Tutkijan on myös hallittava tieteenalansa, sillä tutkijan tulkinnat ovat hyvin olennaisia, jolloin myös prosessin kuvaus on tärkeä osa validiteettia. (Willman 2001).

Työssäni olen tekemisissä tilojen tukiasioiden, rahoituskysymysten ja muiden tilan tuotanto-olosuhteisiin vaikuttavien asioiden kanssa. Elämäkokemusta minulla on jos sen verran, että pystyn keskustelemaan yksityiselämään liittyvistä kysymyksistä yleisellä tasolla. Mielestäni kykenen hankkimaan ja prosessoimaan tutkimusaineiston luotettavasti.

Tutkimusta suorittaessani oli tammikuu ja lumista. Tilan työt keskittyvät karjanhoitoon ja rehu- sekä lantahuoltoon. Kaikki peltoja koskeva työ on tehty kuukausia sitten, ja uuteen on vielä aikaa. Päivä on jo pidempi ja valoa sydäntalvea enemmän. Tilanne tiloilla on rauhallinen. Tukihakemusten täyttäminen ei ole vielä päällimmäisenä mielessä. Monella oli veroilmoitukset jo tehty. Ihmisten suhteet olivat tilalla ollessani lämpimät, eikä epäsuopuun viitattu puheissakaan kovin paljoa.

Haastattelua oli miellyttävä tehdä.

Tiloilta saatava tieto on monessakin mielessä niin henkilökohtaista ja yksityistä, että en anna sitä kenenkään muun tietoon. Äänitykset ja purkutekstit pidän itselläni, ja hävitän heti kun se on tämän opinnäytetyön kannalta mahdollista. Toimin asiassa virkavastuulla, myös opiskelun puolesta olen vaitiolovelvollinen. Keskustelut olivat osin hyvin henkilökohtaisia, haluan säilyttää luottamuksen asiakkaideni kanssa. Mielestäni virkavelvollisuuden vaitiolon ja opinnäytetyöni välillä ei ole ristiriitaa.

On huomattava, että olen joutunut jättämään aineistostani pois muutaman vähäisen seikan, joiden kertominen voisi paljastaa haastateltavan tilan, sillä ryhmän tiloilla oli hyvin tilakohtaisia ominaispiirteitä. Mielestäni poisjättäminen ei vaikuta opinnäytetyöni luotettavuuteen.

4 PROSESSIN KUVAUS

4.1 Teemojen valinta ja jaottelu

Haastattelun tueksi laadin 4 sivua, joista yhdellä on tilan numerotietoja ja muilla lehdillä on eri osa-alueittain sekä tilan että kodin asioita teemoittain. Mukana oli myös artikkeli: Maanviljelijät ovat onnettomimpia yrittäjiä. (YLE Uutiset 1.8.2007) Numerotietojen kyselyn rytmitin siten, että ensimmäiseksi laitoin ne ihan tutuimmat asiat, joista puhutaan toimistollakin. Huomasin, että tämä järjestys auttoi jännityksen lieventämisessä ja haastattelutilanteessa toisen ääneen tottumisessa. Samalla tunnusteltiin, että ymmärrettiin toisen käyttämät sanat ja termit, päästiin ”samalle aaltopituudelle”. Numerotietoja täytettäessä puhuttiin jo teemalomakkeiden asioita, ja niinhän oli tarkoituskin, antaa ajatusten virrata kunkin omaan malliin.

Teemalomakkeen alussa puhuttiin tilan asioista, ja sen jälkeen oli huomattavasti helpompaa mennä yksityiselämän puolelle. Niistä puhuttaessa oltiin jo pitkällä toista tuntia, monella painoi eläintenhoitoaika. Lopussa, kun tuli jo hieman kiire, olikin sitten helppo kysyä vapaamuotoisesti eniten mieleenpainuvia asioita, joita löytyi yllättävän monenlaisia.

Jaottelin teemat kahteen eri osioon: maatilaa koskeviin teemoihin ja kotia sekä yksityistaloutta koskeviin teemoihin. Jaottelu on joissakin asioissa selkeää, mutta joissakin asioissa mahdotonta. Syynä on se, että työ on aina silmissä, kun asutaan tilalla.

”...maatalousyrittäjät ovat monessa suhteessa hyvin erikoislaatuinen ammatti- ja väestöryhmä. Maatalousyrittäjien työtä ja elämäntapaa leimaavat monet erityispiirteet; työ ja vapaa-aika samoin kuin koti ja työpaikka ovat vaikeasti erotettavissa toisistaan, työ on hyvin monimuotoista ja sidoksissa luonnon oloihin...” (Pråhl-Ollila 1995a, 2).

Teemojen jaottelu ilmenee liitteenä olevasta Haastatteluteemat–lomakkeesta (liite 2). Jaotteluni on: Sukupolvenvaihdos, tila, perhe/koti, sukulaiset/vanhemmat, ystävät/naapurit, toimeentulo, voimanlähteet ja tavallinen arkipäivä. Teemojen kanssa yhdessä ja joillakin tiloilla kesken teemojen käsiteltiin tilan perustietoja (liite 1), jotka ilmaistiin numeraalisesti. Teemojen ja numerotietojen käsittelyllä oli monenlaisia järjestyksiä riippuen tilasta, haastateltavista ja tilanteesta.

4.2 Haastateltavien tilojen valinta

Valitsin haastateltaviksi tiloiksi mahdollisimman monenlaisia tiloja.

Entisen Kajaanin alueelta on mukana viisi tilaa ja Vuolijoen liitosalueelta neljä. Tiloissa on mukana yksi esihaastateltu tila, koska mitään ei tarvinnut olennaisesti muuttaa haastattelun teemoista. Tiloista kuusi on lypsykarjatilaa, kaksi emolehmätilaa ja yksi lihakarjatila. Mukana on kolme luomutilaa. Haastateltavien iät vaihtelevat 30 vuodesta 47 vuoteen, lapsia on tiloilla yhdestä viiteen, iältään parista kuukaudesta 10 vuoteen. Tiloissa on siis kaikilta osin vaihtelua. Valitut tilat tai niiltä saadut tulokset eivät ole kaikkien tilojen suhteen ”keskiveroja”, mutta niin ei suunnitelmassakaan ole ajateltu. Mielestäni tulokset antavat kohderyhmän tiloilta tietoja asetuista teemoista, koska samansuuntaista on varmasti niilläkin kohderyhmän määritelmän täyttävillä tiloilla, joita ei haastateltu.

4.3 Haastattelujen sopiminen

Moni tila tiesi opiskelustani ja niistä muutama myös opinnäytetyöstäni. Haastatteluajankohdan sopiminen sujui kaikkien tilojen kanssa mutkitta, useimmiten aika löytyi seuraavalle päivälle. Näin tilalle ei tullut aikaa ihmetellä mistä on kysymys ja miten siihen pitäisi suhtautua.

4.4 Haastattelujen sujuminen

Haastattelut joko tehtiin kokonaan tai ne päättyivät pirtin tai keittiön pöydän ääreen. Neljässä talossa oli läsnä kumpikin puoliso likipitäen koko haastattelun ajan, kahdessa talossa toinen puoliso tuli mukaan haastattelun aikana ja kolmessa talossa haastattelu tehtiin toisen puolison kanssa. Lähes kaikissa taloissa olivat lapset läsnä haastattelun aikana tai tulivat silloin kotiin. Haastattelut sujuivat joka talossa mukavasti. Haastattelut kestivät kahdesta kolmeen tuntia.

Tämä oli ensimmäinen kerta, kun äänitin keskustelua. Puhelimella äänitys sujui hyvin, kahdessa talossa jouduin pyytämään luvan saada ladata matkapuhelinta äänityksen aikana. Äänitys tapahtui tunnin pätkinä. Harmikseni huomasin olevani liiaksi äänessä

varsinkin ensimmäisillä tiloilla. Rutiinin kehittyessä osasin jo useammin nielaista sanat ennekuin ne tulivat ulos – yritin tätä tietoisesti.

4.5 Tilojen suhtautuminen

Kaikki tilat ottivat minut vastaan ystävällisesti. Haastattelut kestivät niin kauan, että joissakin taloissa isäntä tai emäntä myöhästyi jopa tunnin karjanhoitotyöstään. Keskustelut sujuivat silti kiireettä ja asioita puitiin syvällisesti ajatuksen kanssa.

4.6 Haastattelujen purku

Purin haastattelut toimistolla tietokoneen muistiin ja tallensin vielä kopion eri levy-
asemalle. Purku tapahtui välijohdolla. Varmistin ensin äänitysten onnistumisen ja poistin vasta sitten tiedostot puhelimestani. Tietokoneeseen asennettiin ohjelma, jolla kuuntelin keskustelut. Kirjoitin keskustelut pääpiirteittäin omiksi tiedostoiksi, jotka tallensin samoin kuin äänityksetkin.

4.7 Tutkimuksen aikataulu, kustannukset ja rahoitus

Tutkimuksen käytännön suorittamiseen kului aikaa noin kaksi viikkoa haastattelui-
neen ja haastatteluiden purkuineen. Tekstin kirjoittaminen, jäsentely ja johtopäätök-
set ovat vieneet aikaa paljon, ehkä toista viikkoa. Ajatus on juossut haastattelujen
edetessä, kun asioita on tuumattu haastateltavien kanssa. Aikaa tuntui olevan ihan
liian vähän, sillä johtopäätöksiä ja ajatuskokonaisuuksia, eli teemoja kehitty jatkua-
vasti.

Haastattelumatkat olen suorittanut omalla autollani, ja siksi työnantajalleni on koitu-
nut matkakustannuksia. Keskustelut tallensin työpuhelimellani, jolla se sujui mieles-
täni mainiosti. Tästä ei syntynyt kustannuksia. Haastattelujen purkua ja tekstin kir-
joittamista olen voinut suorittaa työaikana, joten siitä kiitos työnantajalleni. Siksi
työnantajani saa raporttini kokonaisuudessaan.

5 HAASTATTELUJEN TULOKSET TEEMOITTAIN

Teemojen käsittelyssä olen yhdistänyt kirjallisen osion haastattelun teemoihin isomiksi kokonaisuuksiksi. Teemat tilan ja yksityistalouden osalta menevät hyvin paljontaan, joten niiden täysi erottelu ei ole mahdollista. Tästä ovat hyvänä esimerkkinä maatalouslomituksen eri muodot – niillä on vaikutusta kumpaankin osaluokkaan.

5.1 Maatila

5.1.1 Sukupolvenvaihdos

Maatila oli tullut haastateltavien haltuun sukupolvenvaihdoksella kahdeksalla tilalla ja suoralla tilakaupalla yhdellä tilalla. Vanhin kauppa oli tehty 1987 ja viimeisin vuonna 2001, kaupat painottuvat vuosiin 1999 – 2000. Sukupolvenvaihdokset olivat sujuneet hyvin. Kaikilla jatkajilla on sisaruksia. Kauppakirjan laadinnassa oli käytetty apuna asiantuntijoita pankista ja silloisesta Maaseutukeskuksesta. Rahoitus oli hoidettu maatalo- tai korkotukilainalla. Pankin kanssa yhteistyö on sujunut hyvin, sillä rahoitusta on tarvittu sukupolvenvaihdoksen jälkeen jo uusiin investointeihin.

Jatkaneista osa oli tuntenut sukupolvien tuomaa painetta olla se, joka huolehtii tilan viljelystä ja asuttuna pitämisestä. Osalla ei ollut paineita ollenkaan.

5.1.2 Pellot, koneet, rakennukset

Tiloilla on omaa peltoa 15 – 60 hehtaaria, vuokrapeltoa 3 - 80 hehtaaria, kokonaispeltoala oli 32 – 105 hehtaaria. Kauimmat pellot ovat yleensä vuokrattuja, niille on matkaa 32 kilometriä. Pellot ovat kuitenkin pääosin alle 20 kilometrin etäisyydellä. Vuokrapeltojen vuokrasopimuksia on tehty suullisesti tai kirjallisesti, pisimmät kirjalliset ovat 10 vuotta voimassa.

Useammalla tilalla on 2 toimivaa traktoria, nuorempi 4 – 13 vuotta ja vanhempi 11 – 20 vuotta. Joillakin tiloilla on useampiakin traktoreita. Muutamalla tilalla on puimuri, koska niillä viljeltiin viljaa, mutta muu koneistus on pääasiassa nurmenkorjuukoneita.

Tiloilla on muitakin tarvittavia koneita, kuten silppureita, puutavarahakkuri, kaivuri ja puutavarakuormain.

Tiloilla on toimivat kotieläinrakennukset. Kolmella tilalla on rakennettu sukupolvenvaihdoksen jälkeen täysin uusi navetta, vuosina 2000, 2005 ja 2007. Neljällä tilalla on korjattu tai laajennettu merkittävästi ja kahdella tilalla on kunnostettu toimivia tuotantotiloja. Täysin uusia rakennuksia on rakennettu muitakin, esimerkiksi kuivaamo ja konevarastoja.

5.1.3 Maitokiintiö, eläimet

Pienin maitokiintiö on 38 000 litraa ja suurin 376 000 litraa. Pienin lehmämäärä on 10 ja suurin 43 lehmää. Emolehmätiloilla on emoja 27 ja 35, lihakarjatilalla 60 sonnia.

Kaikki tilat olivat tyytyväisiä tai kohtalaisen tyytyväisiä eläinlääkärin palveluihin. Vuolijoen liitosalueella tapahtui kuntaliitoksen myötä muutos, kun alueen eläinlääkäripalvelut tulivat kaupungin hoidettaviksi. Päivystyspiirikin vaihtui. Vuolijoen liitosalueen tiloilla on huoli, miten eläinlääkäri kerkeää tulla tilalle varsinkin päivystysaikana, kun matka saattaa olla Kuhmon toiselta laidalta Vaalan rajalle, lähes 200 kilometriä. Tällaista tilannetta ei ollut vielä tapahtunut, joten kokemusta ei ole. Yhdellä tilalla oli kokemusta siitä, kuinka eläinlääkärin monipuolinen toimenkuva voi vaarantaa nopean tiloille tulemisen. Eläinlääkäri pieneläimiä hoitaessaan oli ollut siinä niin kiinni, että tuotantoeläin oli kerennyt menehtyä. Eläinlääkäreihin oltiin yleisesti tyytyväisiä, eikä heidän kielitaitonsa ollut haittana töiden tekemiselle.

Kun on kyseessä nautakarjatila, tapahtuu aina eläinten ostoa ja myyntiä. Varsinkin laajentavat tilat ostivat poikivia hiehoja ja poikineita lehmiä navettaansa täyttääkseen. Nuoret hyväskuiset hiehot olivat myös kysytyjä, koska ne eivät olleet niin kalliita kuin vanhemmat eläimet, ja oppivat nopeasti navetan tavoille. Emolehmätilatkin olivat ostaneet laajentaakseen hiehoja, ja jalostusta varten sonneja. Eläimiä oli saatu tarpeen mukaan, ja eläinkuljetuksiin oltiin tyytyväisiä. Lihakarjatilakin oli saanut sonneja kasvamaan, joskus toimitusaika oli saattanut vähän venyä. Monet tilat kertoivat, että heillä on sopimus yrityksen kanssa, ja silloin toimitaan laatukäsikirjan mukaan. Siinä on velvoitteita kummallekin osapuolelle. Teurasauto oli kuljettanut ti-

lojen välillä myös eloeläimiä, tähän palveluun oltiin tyytyväisiä. Maitotiloilla on vähemmän teuraskuljetuksia, eniten yksittäisiä eläimiä lähtee, kun vasikat lähtevät väli-tykseen. Nämä kuljetukset ovat olleet kohtalaisen täsmällisiä. Maitotiloilta oli jouduttu laittamaan yksittäisiä eläimiä myös raatukuljetukseen, siihen oltiin muuten tyytyväisiä, mutta hintaa pidettiin kalliina.

5.1.4 Maatalouslomitukset

Kunnat vastaavat paikallishallinnon järjestämisestä Melan kanssa tekemillään toimeksiantosopimuksilla. (Maatalousyrittäjien eläkelaitos, 2008, 3) Kajaanin alueen maatalouslomitukset hoidetaan kahden eri toimeksiantosopimuksen perusteella kahdessa eri paikallisyksikössä: entisen Kajaanin lomituksen hoitaa Sotkamon lomituspalvelut ja Vuolijoen liitosalueen lomitukset Kestilän kunnan lomatoimi. Haastateltujen mukaan Kestilän kunnan lomatoimi on hoitanut tehtävänsä, sillä siihen oltiin melko tyytyväisiä. Lomittajan voi saada vuosiloman ajaksi, kun tekee varauksen hyvissä ajoin, pari kuukautta ennen. Sijaisapua on hieman vaikeampi löytää, mutta siihenkin oltiin kohtuullisen tyytyväisiä. Lomittajat saattoivat vaihtua kesken lomitusten, mutta lomittajat hoitivat tiedonkulun keskenään, ja lomitukset toimivat. Kaikki tilat olivat pitäneet maksullisia lomapäiviä. Entisen Kajaanin alueella oli useampi tila, joka ei ollut saanut lomittajaa vuosiloman ajaksi, vaikka olivat tehneet varauksen hyvissä ajoin, jopa puoli vuotta ennen. Lomittaja saattoi vaihtua ilman varoitusta tai lomitukset loppua kesken. Oli useampi tilanne, jolloin sijaisapua ei ollut saanut, vaikka kumpikin lomaan oikeutettu oli ollut sairaana. Joillakin tiloilla sijaisapulomittaja oli jatkuvasti vaihtunut tai sijaisapulomittaja oli lopetettu kesken sairasloman. Ihmeteltiin, miksi sähköinen lomitusten järjestelmä ei toiminut, eikä jo varattuja ja luvattuja lomituksia ollut tallennettu, vaikka niin sanottiin. Sijaisapua ei aina saanut vakavissakaan sairastapauksissa. Kaikki tilat olivat pitäneet maksullisia lomapäiviä, niihin lomittaja yleensä löytyy. Kaupungin maksamaa tukea maksullisiin lomapäiviin pidettiin tärkeänä.

Pråhl-Ollilan (1997, 72) mukaan karjatilalliset ovat kiinni eläimissään, eikä palautuminen työstä voi tapahtua, ellei ole välillä mahdollisuutta lomaan. Loma on parhaimmillaan sitä, että unohtaa työnsä kokonaan. Haastatteluissani havaitsin, että tilat olivat todenneet saman.

Useimmilta tiloilta lähdettiin mielellään muualle lomalle, lyhyempikin matka erimaisemiin toi virkistystä. Lomasta oltiin myös valmiita maksamaan.

5.1.5 Työaika

Lypsykarjatiloilta menttiin navettaan aamulla puoli viiden ja puoli seitsemän välillä, tultiin pois kahden – kolmen tunnin kuluttua, iltapäivällä navettaan menttiin kolmen – neljän välillä ja oltiin suunnilleen yhtä kauan töissä. Päiväsyömmenä tehtiin vuodenaikasta ja töiden kiireellisyydestä riippuen pelto-, metsä-, kone- tai kotitaloustöitä. Koko päiväksi riitti tekemistä kaikilla tiloilla. Lihakarja- ja emolehmätiloillakin käytiin kahdesti navetalla, mutta työaika oli huomattavasti lyhyempi. Emo- ja lypsylehmien poikimiset tietysti aiheuttivat valvonnan tarvetta, lypsylehmille tehdään myös iltatarkastus.

Tiloille hankitaan toimeentuloa myös tilan ulkopuolisista töistä. Kahdella tilalla toinen puolisoista on tilan ulkopuolella vakituisesti töissä, yhdellä tilalla kumpikin puoliso on tilan ulkopuolisessa vakituisessa työsuhteessa ja viidellä tilalla kumpikin puolisoista työskentelee tilalla. Viljelijät tekevät paljon urakaluonteisia töitä tilan ulkopuolelle, näin saadaan koneet ja hiljaisempi työaika tehokkaammin käyttöön. Ulkopuolista työtä on esimerkiksi lumenlinkous, joka teki moni viljelijä, joku lähes päätoimisesti talvisaikaan. Traktorilla tehtiin myös pienimuotoisesti maansiirtotöitä ja puunajoa. Yhdellä tilalla on pitopalvelua.

Pråhl-Ollila (1997, 67) arvelee, että maailma saattaa olla avarampi niille maatalousyrittäjille, jotka välillä poistuvat tiloiltaan tekemään toisenlaista työtä ja tapaamaan muun alan ihmisiä. Yleisen tietämyksen taso sekä valmiudet oppia uutta saattavat olla keskimäärin paremmat niillä, jotka työskentelevät myös tilan ulkopuolella.

5.1.6 Tilan työvoima

Monen viljelijän kertoman mukaan talkootyö on nykyään harvinaista. Työn vaihtaminen tilojen tai henkilöiden kesken on sen sijaan aika yleistä, koska kaikki tilat kertoivat jonkinasteisesta työn vaihtamisesta. Usein tämä liittyi tilojen yhteisiin koneisiin, muttei aina.

Vuolijoen liitosalueella on rinki, jolla on yhteiskoneiden ja työn vaihtamisen lisäksi muitakin yhteisiä rientoja.

Ilmeni, että lähes kaikilla tiloilla työskenteli tilan ulkopuolisia henkilöitä. Muutamalla tilalla saatiin apua lähistöllä asuvista nuorista, jotka tulivat auttamaan kaikenlaisissa töissä. He olivat kuitenkin niin nuoria, ettei heille voinut antaa vastuuta tehdä yksin, mutta heistä oli suuri apu koneiden huollossa ja kiireapuna. Pari tilaa sai apua lähinaapuriltaan. Nämä olivat kesäasukkaita tai lähisukulaisia.

Kaikilla sukupolvenvaihdoksen tehneillä tiloilla, siis kahdeksalla tilalla, asui edellinen sukupolvi. He ovat lähes kaikki edelleen työkykyisiä, ja osallistuivat töihin kiireaikaan. Joku tosin sanoi, että myös muulloin vähän haitaksikin asti. Päällimmäiseksi mieleeni jäi kuitenkin, että apu oli tervetullutta. Tilojen lapset olivat vielä niin nuoria, että vain kahdella tilalla heistä oli apua traktorinajossa.

Prähl-Ollilan (1995b, 47) on havainnut tutkimuksessaan, että omien tai appivanhempien kanssa asuvat viljelijät kokevat muita useammin myönteisiä tunteita kevättöiden aikaan. Asumismuoto ja henkinen tunnetila ovat siis yhteydessä toisiinsa. Edellisen sukupolven antama tuki luo myönteisiä odotuksia ja uskoa tulevaan.

Ulkopuolista palkattua työvoimaa tarvittiin kiireaikoina, ja silloin kun työn tekemiseen tarvittiin sellainen kone, jota kotona ei ollut. Yleisin oli paalaaja, jota tarvitsi neljä tilaa.

5.1.7 Talouden suunnittelu

Kaikki tilat olivat käyttäneet asiantuntevaa talouden suunnittelua sukupolvenvaihdoksen ja tilakaupan yhteydessä. Kaupan rahoitus ja luopuvan polven sukupolvenvaihdoseläke oli tietysti vaatimassa sitä. Talouden seuraaminen tai laskeman noudattaminen ei sitten ollutkaan niin aktiivista, koska tilan olosuhteet eivät noudattaneet suunnittelua. Oli tehty isojakin hankintoja, mutta järkevästi silloin oli tehty uudet laskelmat. Talouden seuranta oli aktiivista varsinkin niillä tiloilla, joilla oli tehty uusia rakennuksia.

Tiloilla kävi selväksi se, mikä jo on yleisessä tiedossa: Tilan menot painottuvat alkuvuoteen ja tulot loppuvuoteen. Kaikki tilat pystyivät selviytymään pienehköistä talouden yllätyksistä, mutta isommat vuosittaiset hankinnat, kuten lannoitteiden, siementen ja urakkatyön ostot, vaativat tarkkaa suunnittelua.

5.1.8 Tilan kehittäminen, kouluttautuminen

Sukupolvenvaihdostiloilla oli hoidettu tilan peltoja ja karjaa siinä mielessä, että tilanhoitoa jatketaan, eikä hiljennetty tai jäädytelty kehittämistä. Vieraalta ostettu tila oli siinä mielessä vaikeammassa asemassa, että siellä sekä asuin- että tuotantorakennus olivat huonossa epäkäytännöllisessä kunnossa, ja niitä oli kiireesti ajantasaistettava. Sukupolvenvaihdostiloilla kaupan aikoihin oli peltoa hoidettu ja hankittu lisäksi, lähes kaikki karjat olivat karjanjalostuksen piirissä, tuotantorakennukset oli pidetty kunnossa ja niitä oli laajennettu sekä asuinrakennusta oli remontoitu. Tilakauden jälkeen kaikki tilat ovat jatkaneet karjanjalostusta ja pyrkineet ostamaan lisää eläimiä. Kaikki tilat ovat koettaneet hankkia lisää peltoa, jotkut paljonkin, koska eläinten rehustuksessa on tehty suunniteltu muutos viljan korvaamisesta omalla viher- ja täysrehulla. Viljan hinnan nousu on toisaalta vaikuttanut tähän suuntaan, toisaalta eräs tila harkitsee viljan viljelyä myyntiin.

Nuoret viljelijät ovat kouluttautuneita. Kolmella tilalla on viljelijöinä yksi tai kaksi agrologikoulutuksen saanutta. Yhdellä tilalla on eri alan maisteri. Kaikki viljelijät olivat käyneet enemmän tai vähemmän maatalousalan koulua. Pitempää jatkokoulutusta maatalousalalle ei kaivattu. Lyhytkestoisempaa päivästä viikkoon kestävää erilaisiin erikoisaiheisiin keskittyvää koulutusta kaivattiin lähes kaikilla tiloilla. Tilat hankkivat itse aktiivisesti sellaista koulutusta, johon tunsivat tarvetta, taloudellinen koulutus oli päällimmäisenä, eläinten terveys kiinnosti myös. Kaikilta tiloilta osallistui joku vuosittain järjestettävään tukikoulutukseen.

Pråhl-Ollilan (1997, 42) mukaan koulutuksen asteella on tilastollisesti erittäin merkitsevä yhteys selviytymisarvioihin. Mitä korkeampi maatalousalan koulutus viljelijällä oli, sitä useammin hän arvioi selviytyvänsä hyvin ja sitä harvemmin huonosti. Itse arvioidulla ammattitaidollakin oli merkitystä selviytymisarvioissa. Saman asian havaitsin haastatteluissani. Viljelijät suhtautuivat positiivisesti kouluttautumiseen

yleensäkin, joten monella tilalla hankittiin tilan toimintoja tulevaa koulutusta myös muualta kuin maatalousalalta. Prähl-Ollilan (1997, 45) mukaan korkeampi maatalousalan koulutus vaikuttaa myös siten, että maatalousasioiden ajattelusta kieltäytyminen oli harvinaisempaa, ja elämään kuuluvien kipujen ja vaikeuksien hyväksyminen yleisempää. Itseensä luottaminen ja uskominen selviytymiseen oli sitä yleisempää, mitä korkeampi muun alan koulutus viljelijällä oli.

5.1.9 Työterveyshuolto

Useimmat tilat osallistuivat työterveyshuoltoon. He eivät kuitenkaan saaneet sieltä sellaista palvelua kuin odottivat. Joillakin tiloilla oli tehty tarkastus, muttei kaikilla. Tarkastuksen saaneet odottivat kutsua terveystarkastukseen, jotkut olivat odottaneet sitä vuosia. Eräs tila sanoi, että eivät ne kuitenkaan ole meidän osoitetta unohtaneet, kun lasku osaa vuosittain perille.

Työterveyshuolto kuuluu Maatalousyrittäjien eläkelaitoksen vastuualueeseen.

5.1.10 Metsä

Tiloilla on metsää 50 - 176 hehtaaria. Kahdella tilalla metsäala on yli 160 hehtaaria, muilla alle 90 hehtaaria. Metsäsuunnitelma on jokaisella tilalla, useimmilla se on pian uusittava. Suunnitelmaa käytetään vuosittain töiden perustana. Kolmella tilalla metsä oli tärkeä työpaikka silloin, kun viljelytyöt eivät painaneet päälle. Syys- ja kevätalvi ovat hyvää työaikaa, silloin metsän lumitilanne on kohtalainen tai hyvä ja päivällä näkee tehdä. Nämä kolme isäntää kertoivat, että metsä on heille tärkeä myös henkisesti, luonto antaa voimia ja tilaa omille ajatuksille. Neljällä tilalla metsää hoiti tilalla asuva luopuja tai lähisukulainen. Kahdella tilalla metsänhoito teetettiin metsänhoitoyhdistyksellä.

5.2 Koti, yksityistalous

Tilojen kotitalouteen kuuluivat vanhemmat ja lapsi tai lapsia. Haastateltavat pääsevät hyvin liikkumaan, koska joka tilan kummallakin haastateltavalla on ajokortti.

Viidellä tilalla oli kullakin käytössä kaksi henkilö- tai pakettiautoa, kolmella tilalla oli tarvittaessa käytössä vanhemman sukupolven auto, vain yhdellä tilalla kulkemiset suunniteltiin yhden auton käyttöön.

Sukupolvenvaihdoksen tehneiden tilojen luopujat asuivat kaikki tilalla. Kuudella tilalla luopujilla oli oma uusi talo pihapiirissä tai ihan siinä vieressä. Kahdella tilalla luopujat asuivat saman katon alla, toisella tilalla talon toisessa kerroksessa ja toisella tilalla asuinrakennuksen siivessä, jossa on oma sisäänkäynti. Viidellä tilalla oli tilakaupan yhteydessä sovittu syytingistä.

5.2.1 Vapaa-aika

Työn lisäksi elämään kuuluu myös vapaa-aika. Sitä on vähiten niiden tilojen vanhemmilla, jotka ovat tilan ulkopuolella vakituiseissa tai urakkaluonteisissa työssä. Heilläkin on aikaa harrastuksille. Neljällä tilalla harrastetaan vanhojen koneiden korjausta tai entisöintiä, kahdella tilalla harrastetaan moottoripyöräilyä ja pyörien korjausta. Joka tilalla harrastettiin liikuntaa jossakin muodossa, myös neljän tilan lasten liikunta liittyi vanhempien harrastukseen. Suosituin harrastus on lenkillä käynti yksin, yhdessä puolison kanssa tai koira mukana. Monen tilan lähellä kulkee valmis hiihtolatu, joko kaupungin tai jonkun yksityisen tekemä, jota käytetään. Järven jäällä hiihdetään, kun se kantaa. Vuolijoen kirkonkylällä on nuorten tuottajien järjestämä lentopalloilta, jonne mennään kolmelta haastatellulta tilalta monesti koko porukalla. Siellä aikuiset pelaavat ja näkevät toisiaan tilan ulkopuolella, lapset pelaavat sählyä tai muuten touhuavat keskenään. Kolme viljelijää kertoi käyvänsä kuntosalilla nostamassa puntteja, yhdellä tilalla poljetaan kuntopyörää. Yhden tilan vanhemmat käyvät tanssikurssilla ja lavatansseissa. Toisen tilan emäntä käy tyttärensä mukana luistelemassa ja uimassa. Yhdistystoimintaa harrastetaan viidellä tilalla, haastatellut ovat mukana maataloustuottajien, koulun vanhempainyhdistyksen, uskonnollisen yhdistyksen ja metsästysseuran toiminnassa. Joka tilalla käy ystäviä ja kaikki käyvät ystävien tai sukulaisten luona kylässä. Monen tilan viljelijän toiset isovanhemmat asuivat kauempana, mutta heidänkin luonaan käytiin ja he kävivät tilalla.

Maatalouslomitus mahdollistaa monella tilalla myös matkailun. Useimmat kertoivat lähtevänsä loman ajaksi matkoille, ainakin muutamaksi päiväksi.

Eräs isäntä kertoi, että hän vuokraa mökin, ja sinne mennään perheen ja ystäväperheen kanssa hiihtämään. Toinen isäntä lähtee ystävien kanssa vaeltamaan Lappiin. Yhdeltä tilalta lähdetään toisen vanhempien luokse Etelä-Suomeen. Usea on tehnyt ulkomaan lomamatkoja koko perheellä. Usea lomallelähtijä kertoi, että paras on, kun lähtee vähäksi aikaa työn äärestä pois. Silloin tulee muuta ajateltavaa ja näkee muita ihmisiä. Matkoja tehdään talouden niin salliessa, mutta kuten eräs isäntä sanoi, ei mökin vuokraaminen niin kallista ole.

5.2.2 Etäisyydet

Vuolijoella on apteekki ja kauppa, jonka yhteydessä on asiamiesposti. Niitä käytetään lähes aina kun se on mahdollista, niiden halutaan säilyvän. Kylällä on vielä toistaiseksi toimiva ala-aste, jossa liitosalueen lapset käyvät koulua, ja nuorempienkin toivotaan aikanaan pääsevän sinne. Vuolijoen liitosalueen tiloilta on 45 - 60 kilometriä kaupunkikeskustaan matkaa, siellä ovat esimerkiksi maatalousalan kaupat. Liitosalueelta asioidaan kaupunkikeskustassa yksi tai kaksi kertaa viikossa tai tarvittaessa. Viranomaisten toimistot ovat myös kaupunkikeskustassa. Liikkuminen vie aikaa, koska matka on pitkä. Matkaan pyrittiin yhdistämään useita erilaisia asioita tai käynnejä. Kajaanin alueen tiloilta on matkaa kaupunkikeskustaan 10 - 30 kilometriä. Neljältä tilalta pystyy käymään asioilla päivittäin, koska tieyhteys on hyvä. Haastatelluista tiloista kaikki ne kolme, joilta käydään vakituisesti ulkopuolisessa työssä, hankkivat päivittäistavaransa työmatkallaan.

5.2.3 Lapset: koulu, kerho, päivähoito

Neljällä tilalla oli sylilapsia. Muutkin lapset ovat vielä pieniä. Heillä ei ole vielä tietoa, mihin ammattiin pyrkivät aikuistuuksaan. Neljällä tilalla tuli kuitenkin esiin, että vanhin on jo mukana tilan töissä. Mieluisinta on traktorin ajo pellolla, ja sehän onnistuu kun kokoa on sen verran että pystyy ajamaan turvallisesti. Monella tilalla tuli esiin, että lapset ovat olleet mukana traktorin hytissä turvaistuimessa jo ihan pienestä – jollekin siinä oli ollut ainoa paikka, jossa päivällä oli hyvä nukahtaa.

Kunnallista päivähoitoa käyttää kaksi tilaa. Näissä perheen äiti kuljettaa lapsensa kaupunkiin päivähoitoon ja hakee töistä tullessaan.

Muilla tiloilla ei tarvita päivähoitopalveluita, koska vanhemmat ovat voineet hoitaa lapset kotona. Isovanhemmat ovat olleet tärkeä apu, varsinkin jos molemmat vanhemmat ovat yhtä aikaa eläintenhoitotyössä. Pieniä lapsia on jouduttu ottamaan mukaan navettaan, mutta en havainnut siinä mitään ongelmaa, eikä mitään ikävää ei ollut sattunut.

Koululaisia on viidellä tilalla. Kaksi tilaa sijaitsee niin lähellä koulua, että lapset kulkevat sinne itse, kolmella tilalla koululaiset kulkevat linja-autolla tai koulutaksilla. Taksi tuo lapset kotipihaan, ja linja-autopysäkit sijaitsevat muutaman sadan metrin päässä kotoa. Lasten kulkeminen kouluun on siis turvallista. Neljällä tilalla ei ole vielä koululaisia, mutta ensi syksynä lähtee kolmelta tilalta uusia lapsia koulutielle. Heistä kahdella tilalla on epävarmaa, säilyykö kyläkoulu, vai onko lähde pidemmälle. Yksikään haastateltu tila ei sijaitse niin etäällä koulusta, että koulumatka nykykuljetuksilla venyisi liian pitkäksi tai kävelymatka olisi lapselle turvaton.

Lähes kaikki Vuolijoen liitosalueella sijaitsevien tilojen lapset näkevät toisiaan vanhempien kokoontuessa lentopalloa pelaamaan. Kylällä on myös lasten kerho, jonne lapsia on kuljetettu tilojen ja muiden vanhempien vuorokyydeillä. Entisen Kajaanin alueella on toiminut kiertävä kerho kerran viikossa, jonne lapset ovat päässeet tulla.

Lastenhoidossa tärkeä apu on isovanhempien läheisyys. Monen tilan haastateltavat kertoivat, että lapset menevät itse ukin ja mummun luo, kun heräävät päiväunilta tai tulevat koulusta, eikä heidän tarvitse olla ilman turvallista aikuista. Tieto lasten hyvinvoinnista helpottaa myös vanhempien velvollisuuksia.

5.2.4 Miesten työt ja naisten työt

Tiloilla on isäntiä ja emäntiä – miehiä ja naisia. Tilan työt ovat jakaantuneet miesten töihin ja naisten töihin. Silti jakautuminen ei ollut aivan selvää niilläkään tiloilla, joilla oli aivan pieniä lapsia ja vauvoja. Kaikista tiloista kahdella hoitivat isäntä ja emäntä karjan yhdessä, kolmella tilalla jompikumpi yksin ja neljällä tilalla jossakin määrin yhdessä.

Traktori- ja muihin koneiden kanssa tehtäviä töitä tehtiin yhdessä ainakin neljällä tilalla. Kotityöt olivat yhteisiä neljällä tilalla, kahdella tilalla isäntä kertoi laittavansa säännöllisesti ruokaa. Lastenhoitoon osallistuivat kaikki. Tilaa koskevista asioista päätettiin yleensä yhdessä, myös isommat hankinnat sovittiin talouden niin salliessa yhdessä.

Tiloilla puhuttiin ja kerrottiin tilan ja perheen asioista silloin, kun ne tulivat mieleen, mitään säännöllisesti toistuvaa tilannetta keskusteluun ei ollut. Yhdessä työskentelevät kertoivat huutelevansa navetassa toisilleen.

5.2.5 Pihapiiri, ympäristö

Uudet navetat ovat saaneet ympärilleen tilaa ja navettaan suuntautuva liikenne on eriytetty kotipihaan liikenteestä. Tämä tuo turvallisuutta etenkin lapsille. Vanhempien tilojen navettaliikenne on saatu erikseen tai muuten on luotu kotipihaa.

Vanhat pihapiirit ovat usein ahtaita, ja niiden liikennöinti isommilla kulkupeleillä voi olla tarkkuutta vaativaa. Pihapiiriin on rakennettu sukupolvenvaihdon jälkeen asuinrakennuksia, konesuojia ja muita rakennuksia.

5.2.6 Voimanlähteitä

Nuorten viljelijöiden voimanlähteet ovat ihan arkipäiväisiä asioita. Lähin ja tärkein voimanantaja on tilalla: oma perhe. Tämän asian kertoivat kaikki haastatellut jossain muodossa. Lisäksi voimaa antavat kollegat, eli toiset viljelijät. Ystävät ja naapurit ovat lähellä, ja heillä on suuri merkitys jaksamiseen.

Haastatelluilla on pieniä ilonaiheita, kysyttäessä he pystyivät löytämään niitä helposti. Ne liittyivät sekä työhön että kotielämään.

Keskustelut tiloilla kulkivat omaan tahtiinsa, ja asioita tuli esiin välillä kiivaaseenkin tahtiin. Silti huomasin, että jotkin asiat eivät tulleet ollenkaan esille. Henkilökohtaisia asioita puitiin melko vapautuneesti ja vilkkaasti. Haastatellut kertoivat aika vähän henkilökohtaisista ongelmistaan. Yhdelläkään tilalla ei tullut esille, että kenelläkään olisi

esimerkiksi alkoholiongelmaa. En usko, että onkaan. Olen tuntenut kaikki asiakkaani ainakin neljä vuotta, osan paljon pitempään, enkä ole havainnut tämänlaatuista ongelmaa. Uskon, että siitä olisi näkynyt haastattelutilanteessa merkkejä joko puolisoiden keskinäisissä väleissä tai lasten ja aikuisten suhteessa.

Lemetyinen & Toivonen (40) toteavat, että nuoret maatilayrittäjät saavat voimia työhönsä pitkälti maatilayrittäjyyden hyviin puoliin liittyvistä asioista eli työn hyvät puolet lisäävät voimavaroja. Näitä ovat esimerkiksi lapset ja perhe, ja samalla maatilayrittäjät arvostavat sitä, että he saavat hoitaa lapsensa kotona ja työskennellä perhepiirissä. Toisaalta ne asiat, jotka veivät voimia, liittyvät maatilayrittäjyyden huonoihin puoliin eli työn huonot puolet heikentävät voimavaroja. Erityisesti esille nousi tukipolitiikan epävarmuus.

6 AUTTAVAN KÄDEN OJENNUS

Pråhl-Ollila (1997, 71) ilmaisee tutkimuksensa lopussa huolensa niistä viljelijöistä, jotka lukeutuvat epävarmoihin. Nämä viljelijät tarvitsisivat eniten neuvonnallista tukea, apua tuotannollisissa ja taloudellisissa suunnitelmissa. Tällaisia viljelijöitä on karkeasti arvioiden joka viides alle 45-vuotias viljelijä. Onko kukaan kiinnostunut heidän voinnistaan? Millainen on heidän tulevaisuutensa? Onko heille paikkaa yhteiskunnassa, kun he luopuvat tilanpidosta? Sinnittelevätkö he viimeiseen asti huonosti voiden? Onko heillä vielä mahdollisuus nousta parempaan, ja millaiset ratkaisut siihen auttavat?

Isoihin kysymyksiin ei ole selkeitä vastauksia. Harvoin ne, jotka tarvitsevat tukea tai koulutusta, lähtevät sitä itse etsimään. Monet toimijat kuitenkin yrittävät tavoittaa tarvitsijat. Härkki-Santala (2001, 30) kertoo tukihenkilöverkkotoiminnasta, joka perustettiin vuonna 1997. Vastuun toiminnasta ottivat Maa- ja metsätaloustuottajan keskusliitto, Maa- ja kotitalousnaisten Keskus, Maa- ja metsätalousyrittäjien Eläkelaitos, Maaseudun Sivistysliitto, Kirkon Diakonia- ja yhteiskuntatyön Keskus ja Suomen Mielenterveysseura. Tukitoiminta on välittävää toimintaa jonka tavoitteena on saada ihmiset tiedostamaan jo olemassa olevat vahvuudet, joiden avulla kohdataan ja käydään läpi elämän ongelmia tai vakaviakin kriisejä.

Maatalousyrittäjien tukemisajatus on monen toimijan käytännön tekemisen taustalla tai aivan pääasiana. Tuki voi kohdistua arkiseen työhön, kuten lomitusjärjestelmä tai lasten päivähoito. Elämänhallinnan tukea antavat maaseudun tukihenkilöverkko ja seurakunta. Järjestöt järjestävät erilaisia ammattitaitoa kehittäviä kursseja ja hankkeita, joihin voi osallistua. Yleinen hallintokin perustuu henkilöiden väliseen vuorovaikutukseen, ja on sitä kautta jaksamista ja ammattitaitoa tukeva. Vakuutus-, työterveys- ja eläkejärjestelmä turvaavat viljelijän ja perheen sosiaalista turvaa. Osa viljelijän toimintaan kuuluvista arkipäivän toimista on lakisääteisiä, osa vapaaehtoisia. Viljelijät itse voivat vaikuttaa ainakin järjestöjen kautta ammattitaitoonsa ja elämäänsä vaikuttavien tapahtumien järjestämiseen. Tietoa, taitoa, apua kaikenlaista on jo tarjolla, kun auttava käsi vain osaa ojentua oikeaan suuntaan.

Kajaanin kaupunki on jo pitkään osallistunut maatalousyrittäjien maksulliseen lomitukseen maksamalla puolet pidettyjen lomapäivien kustannuksesta. Tarkoituksena on helpottaa yrittäjien työpainetta ja antaa mahdollisuus palautua kiireisten työkausien rasituksesta.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Kaikilla tiloilla painaa tehtyjen investointien tuoma vastuu. Samalla on huoli perheestä ja tulevaisuudesta. Keskenään tilat ovat hyvin erilaisia, koska viljelijäpuolisot ovat keskenään erilaisia. On myös havaittavissa, että ihmisten kesken on löydettävissä samankaltaisuutta. Tilan ostamisesta on kulunut jo aikaa, ja elämä tuntuu olevan selkeää, sillä keskustelut sujuivat mukavasti aiheesta toiseen siirtyen, ja monen aiheen kohdalla haastateltavat kertoivat omista kokemuksistaan mukavasti ja elävästi. Tilakaupan jälkeinen talouden epävakaisuus on jo ohi, ja arkiset työt sujuvat rutiinilla. Tilat suunnittelivat jo uusia asioita, investointeja ja lasten tulevaisuutta.

Pråhl-Ollila (1997, 70 -71) profiloit selviytyjää, että hän on hyvin tavallinen ihminen – ei mikään kummajainen tai tilastoihme. Hän eroaa suomalaisesta keskivertoviljelijästä ennen muuta koulutustason ja iän perusteella. Hän on nuorempi kuin viljelijät keskimäärin ja hänen koulutustasonsa on keskimääräistä korkeampi. Hänen ajattelu- ja toimintatavoissaan on se ero, että hänen ei ole pakko yrittää selviytyä yksin eikä hän ole herkkä ulkoapäin tuleville paineille.

Kysymykset olivat siis: miten nuori viljelijäperhe jaksaa ja mistä se saa voimansa?

Kävin yhdeksällä tilalla. Mielestäni nuori kajaanilainen viljelijäperhe jaksaa hyvin tai erittäin hyvin. Haastattelut kestivät melko pitkään tilalla, ja niiden aikana kerkesi tapahtua monenlaisia normaaliin perhe-elämään kuuluvia asioita. Kaikki havaintoni kertovat, että perheet ovat löytäneet tasapainon työn ja koti-elämän, lasten ja vanhempien kesken. Vanhemman sukupolven läsnäolo lähinnä tukee hyvinvointia. Karjanhoitotyön tuoma sidonnaisuus ei tuntunut olevan taakka, koska lomitusjärjestelmä ja vertaisryhmät auttoivat irtaantumisessa ja jaksamisessa.

Nuorilla kajaanilaisilla viljelijäperheillä on monenlaisia voimanlähteitä. Suurin tuki tulee perheen sisältä, puolisolta ja lapsilta. Vanhempi sukupolvi on hyvin voidessaan voimanlähde. Nuoret kajaanilaiset viljelijät ovat vahvasti verkostoituneet keskenään. He tuntevat toisensa, ja tukevat toisiaan niin työssä kuin vapaa-aikanaankin. Tämä vertaistuki on erittäin tärkeä. Nuoret viljelijät saavat voimia jaksaa myös aivan tavallisista nuorten harrastuksista, ja luovat näin ammatin ulkopuolisen ystävä- ja tuttavapiirin. Nuorten kajaanilaisten viljelijäperheiden usko omaan työhön ja elämään on vahva.

Pråhl-Ollilan (1995a, 88) mukaan ”hyvä koherenssin tunne, luottamuksellisen ihmissuhteen olemassaolo ja hyvä taloudellinen tilanne olivat yhteydessä vähäiseen stressin kokemiseen, maatalouden muutospainoiden vähäiseen vaikutukseen stressin kokemisessa, myönteiseen muutoksen tulkintaan sekä myönteisiin selviytymis- ja tulevaisuusarvioihin”. Koherenssi tarkoittaa elämänhallinnan tunnetta. Pråhl-Ollila (1995a, 90) päättää julkaisunsa pohdintaan, jossa hän sanoo, että tutkimuksessa ”Perheen vuorovaikutustavat lienevät keskeisiä yhteistyön sujuvuuden ja sitä kautta yleisen tyytyväisyyden ja hyvinvoinnin kannalta”.

Pråhl-Ollila (1997, 51) listaa viljelijöiden voimavaratekijät seuraavaan järjestykseen:

1. talonpoikaiset perinteet ja arvomaailma
2. maataloustyö ja tilan ulkopuolinen työ sekä edellinen isäntäpari ja muut tilalla asuvat sukulaiset
3. puoliso ja muut maatalousyrittäjät

4. uskonto, usko Jumalaan
5. kyläyhteisö
6. lapset

Haastatteluissani havaitsin samat asiat, mutta en pysty asettamaan niitä erityiseen järjestykseen, en kuitenkaan asettaisi niitä erityisesti yllämainittuunkaan järjestykseen. Haastateltuja tiloja tarvittaisiin siihen enemmän.

Pråhl-Ollila (1997, 66) kertoo, että viljelijät kokivat voimavaroikseen puolison lapset ja uskonnon. Viljelijät kokivat välillä voimia kuluttaviksi ja välillä voimia antaviksi maataloustyön, kyläyhteisön ja naapurit, toiset maatalousyrittäjät, edellisen isäntäparin tai muut tilalla asuvat sukulaiset, talonpoikaiset perinteet ja arvomaailman sekä tilan ulkopuolisen työn. Tutkimuksessaan Pråhl-Ollila (1997, 67) oli havainnut myös, että vanhempien oma pettymys nykyiseen maatalouden kehitykseen voi ratkaisevalla tavalla vaikuttaa nuoren viljelijän tulevaisuuden uskoon. Toisaalta vanhempien antama rohkaisu, luottamus ja yleinen optimismi vaikuttavat myönteisesti työnsä tarkoitusta pohtivaan viljelijään.

Nuoren viljelijän hyvinvointia Pråhl-Ollilan (1997, 68) mukaan edesauttavat viljelijän nuori ikä, sivutoimisuus, hyvä maatalousalan koulutus, hyväksi arvioitu ammattitaito, kiinnostus maanviljelyä kohtaan sekä se, etteivät vanhemmat tai appivanhemmat asuneet samalla tilalla viljelijän tai viljelijäperheen kanssa. Luetteloon voi vielä lisätä sosiaalista tukea antavat ihmissuhteet, hyvä elämänhallinnan tunne sekä riittävä hyvä taloudellinen tilanne. Haastatteluissani tulivat esille nämä seikat, mutta vanhemman sukupolven asumisesta en voi olla samaa mieltä, enkä myöskään eri mieltä, sillä kaikilla sukupolvenvaihdoksen tehneillä tiloilla eli edellinen sukupolvi hyvin lähellä.

Pråhl-Ollila (1997, 70) kuvaa hyvin kirjansa ”Selviytyjiä, epätietoisia ja putoajia” lopussa, että selviytyjä on iältään nuori, asuu puolisonsa ja lastensa kanssa. Hänellä on opisto- tai yliopistotasoinen maatalousalan koulutus ja hyvä perusammattitaito. Hän luottaa itseensä ja uskoo selviytyvänsä vaikeistakin asioista. Hänellä on selkeät elämänarvot, eikä hänen ole pakko yrittää selviytyä yksin. Hän näkee talonpoikaiset perinteet ja arvomaailman sekä yhteiselon edellisen isäntäparin kanssa voimavarana.

Mielestäni nämä ovat juuri ne asiat, jotka antavat voimia jaksaa ja jatkaa viljelijän, maatalousyrittäjän erityisessä ammatissa.

LÄHTEET

A. Painetut lähteet

Hirsjärvi, S. & Hurme H. 2000. Tutkimushaastattelu. Helsinki: Yliopistopaino.

Härkki-Santala, M. 2001. Jaksamisen avain. Oppaaksi maatalousväestölle kohdennettuun työnohjaukseen tulevalle. Työterveyslaitos. Helsinki: Vammalan kirja paino.

Lemetyinen, T. & Toivonen, T. 2004. Nuoret maatilayrittäjät. Maataloussuuntautuneiden ja monialaisten maatilayrittäjien yrittäjäyyspäätös, nykypäivä ja tulevaisuus Etelä-Pohjanmaalla ja Pohjois-Karjalassa. Helsingin yliopisto: Seinäjoki.

Maatalousyrittäjien eläkelaitos MELA. 2008. Mela-turvaa lomitusta tarvitsevalle – esite 6/08. Erweko Painotuote Oy 6/08.

Pråhl-Ollila, M. 1995a. Nuoret viljelijät maatalouden murroksessa. Maatalousyrittäjien eläkelaitoksen julkaisuja 1/95. Espoo: Mela.

Pråhl-Ollila, M. 1995b. Nuoret viljelijät maatalouden murroksessa II. Maatalousyrittäjien eläkelaitoksen julkaisuja 4/95. Espoo: Mela.

Pråhl-Ollila M. 1997. Selviytyjiä, epätietoisia ja putoajia. Nuoren viljelijäväestön erilaistuminen. Maatalousyrittäjien eläkelaitos. Oy Edita Ab: Helsinki

B. Sähköiset lähteet

Kajaanin kaupunki. 2008. Tilastotietoa. [Viitattu 11.2.2008].
Saatavissa <http://www.kajaani.fi/kaupunkitieto/yleistietoa> ja

kaupunkitieto/tilastotietoa.

Maa- ja metsätalousministeriö.2008. Tiedotteet. [Viitattu 22.1.2008]. Saatavissa: http://www.mmm.fi/fi/index/ministerio/tiedotteet/070705_investointi.html

Saaranen & Puusniekka. 2007. Menetelmäopetuksen tietovaranto – KvaliMOTV [Viitattu 27.10.2007]. Saatavissa: <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus>.

Tertsunen, T.1999. Helsinki. Toimintatutkimus tietokoneavusteisten opetusohjelmien hyödynnettävyydestä ammatillisessa koulutuksessa sähköalalla. Helsingin yliopisto, Kasvatustieteen laitos, Syventävien opintojen tutkielma. [Viitattu 27.10.2007]. Saatavissa: <http://ethesis.helsinki.fi/julkaisut/kas/kasva/pg/tertsunen>.

TE-keskus. 2007. Ajankohtaista. [Viitattu 22.1.2008]. Saatavissa: <http://www.te-keskus.fi/ajankohtaista> 22.1.2008.

Tilastokeskus. 2008. Kajaani. [Viitattu 9.10.2008]. Saatavissa: <http://www.tilastokeskus.fi/haku/Kajaani>.

Willman, A. 2001 Yhteistyön ristiriitaiset puhetavat. Diskurssianalyttinen näkökulma luokanopettajien tulkintoihin tiimityöstä. Oulun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. [Viitattu 27.10.2007]. Saatavissa: <http://herkules oulu.fi/isbn9514264053/>.

LIITTEET

Liite 1: Numerotietoja tilasta

Liite 2: Haastattelun teemat

Haastattelu-aika:

Liite 1

Tilan perustiedot

- peltoa yhteensä ha, omaa ha, vuokrattua ha, vuokra-ajat ,salaojitettu ha, etäisyydet km.
- tärkeimpien koneiden iät v,
-
- tuotantorakennusten iät, kunto
-
- asuinrakennuksen ikä, kunto
- sukupolvenvaihdos vuonna
- investointitarve laskelmien mukaan vuosittain 10 vuoden aikana e
- maitokiintiö litraa
- lehmiä kpl, muu karja kpl
- työaika karjanhoitotyössä tuntia/pv, muut tilan työt tuntia/pv, yksityistalouden työt tuntia/pv - yrittäjittäin/perheenjäsenittäin
-
- metsää ha, kehitysluokat ha

Yksityistalous

- perheessä henkilöitä yhteensä , lapsia kpl, iät v, vanhempien iät v.
- taloudessa muita henkilöitä kpl
- pihapiirissä muita henkilöitä kpl
- ulkopuolista työvoimaa käytössä tuntia/viikko tai viikkoja/v

-
- urakojen tekemä työ   tuntia/viikko tai   viikkoja/v
-
- tilan ulkopuolelle tehty työ   tuntia/ päivä-viikko, kuka, urakointia toisille
-
- harrastuksia   tuntia/viikko, kuka
-
- taloudessa ajokortillisia henkilöitä   kpl, autoja käytössä   kpl
-

yleistä

- matka keskustaan km, kauppaan, apteekkiin, kouluun, päivähoidon, harrastuksiin, mummolaan...

Liite 2

HAASTATTELU TEEMAT

Haastattelu aika:

SUKUPOLVENVAIHDOS

- Milloin tehtiin, onko jommankumman kotitila? Miksi sinä?
- Onko tila ollut suvullasi kauan? Tuntuuko jatkaminen raskaalta vai mukavalta?
- Olitko jo silloin perheellinen?
- Miten sukupolvenvaihdos sujui? Rahoitus? Saitko tarpeeksi apua? Sisarusten suhteen? Kuinka kauan kesti ennen kuin ajatus oli saatu kauppakirjaksi? Jäikö jotain hampaankoloon?
- Miten luopujat järjestivät asumisensa, päivittäisen työnteon/elämisen?

TILA

- Miksi aloit maanviljelijäksi? Oliko se toiveammattisi? Millainen koulutus sinulla on? Oliko sinulla muita ammattihaaveita?
- kuinka päädyit nykyiseen **tuotantomuotoon**? Harkitsitko muita vaihtoehtoja? Oletko myöhemmin harkinnut?
- Oletko voinut **kehittää** tilaa toivomallasi tavalla? Mikä on auttanut siinä? Onko ollut hankaluuksia/vaikeuksia? (Koneiden uusinta, rakennusinvestoinnit, salaojitus)
- Oletko selvinnyt **rahoituksesta** tilakaupan suunnitelmien mukaan? Entä sen jälkeen? Onko tullut yllätyksiä myöhempien investointien jälkeen? Huonoja vuosia? Oletko käyttänyt laskelmia apuna?
- Oletko pystynyt hankkimaan omaa tai vuokratilaa toivomallasi tavalla?
- Onko **karjan** kehittäminen/jalostaminen/parantaminen sujunut toiveittesi mukaan?
- Saatko eläinlääkärin tarvittaessa? Kestääkö kauan? Millä tuulella?
- Oletko ostanut eläimiä? Oletko saanut kun olet tarvinnut, hinta, kunto? Tuonti?
- Onko eläinten myyminen sujunut? Hakuajat, hakijat?

- Oletko saanut **lomittajan** silloin kun olet tarvinnut? Vuosiloma, sijaisapu, maksullinen lomitus? Ovatko lomittajat luotettavia? Oletteko yhdessä lomalla? Tuoko lomitus lepoa ja virkistystä? Lähdettekö muualle loman aikana? Lomatoimiston asiakaspalvelun sujuminen?
- Osallistutko **yhteiskoneisiin** tai –rakennuksiin? Vaihdatko työtä, teetkö talkootyötä? Onko sinulla tarvetta palkata tilan ulkopuolista työvoimaa? Oletko palkannut? Kausittain vai jatkuvasti? Onko työntekijöitä löytynyt? mistä, millaisia? Oletko sanut heistä toivomasi avun? Miten se on vaikuttanut jaksamiseesi?
- Oletko hankkinut itsellesi lisää ammatti**koulutusta**? Lyhyempiä vai pitempiä jaksoja? Kenen järjestämiä? Oletko töiltäsi päässyt niille? Haluaisitko osallistua enemmän koulutukseen? Haluaisitko opiskella uuden ammatin? Entäs puoliso?
- Osallistutko **työterveys**huoltoon? Millaisia kokemuksia? Onko tuonut tilan käytäntöihin muutoksia, miten olet hyödyntänyt uutta tietoa? Millainen asiakaspalvelu?
- Hoidatko kuntoasi? **Liikutko**/kuntoiletko työpäivän aikana? Haluaisitko? Milloin?
- Teetätkö metsänhoitosuunnitelmia ammattilaisilla? Ovatko tarpeellisia? Ovatko nyt ajan tasalla? Oletko tyytyväinen asiakaspalveluun?
- Teetkö metsänhoitotöitä vai teetätkö muilla?
- Maatalousalan viranomaisten palvelut? TE-keskus, kunnan,
- Maatalousalan asiantuntijoiden palvelut? ProAgria, 4-H, TE-keskus,
- Pankkien palvelut? Oletko kilpailuttanut tai harkinnut palveluiden tarkentamista?

PERHE/KOTI

- Teetkö tilan ulkopuolista **työtä**? Onko taloudellista apua? Miten yhteensovittaminen onnistuu?
- Saatko työapua jommankumman vanhemmilta tilan tai kodin töihin? Lastenhoitoon, kiireaikoihin?
- Onko **perheessä** erityisiä tarpeita liittyen vanhempien ja lasten terveyteen?
- Kuka hoitaa **kotia**, tekee ruokaa, siivoaa, käy kaupassa? Onko tehtäviä jaettu? Miten lasten kouluun ja hoitoon vieminen tapahtuu? Onko koulu/päivähoito lähellä? Onko ollut yllättäviä muutoksia kuljetuksissa? Meneekö kauan aikaa? Onko turvallista?
- Ovatko **lapset** päivä/iltapäivähoidossa?

- Ovatko pienet lapset mukana maatalan/karjanhoitotöissä? Missä? Isovanhempien hoivissa?
- Millaisia toiveita sinulla on lasten tulevaisuudesta? Millaisiin ammatteihin? Missä opiskelemaan, töihin?
- Onko sinulla omia harrastuksia? Minkälaisia? Voitko harrastaa tarpeeksi? Kuinka usein?
- Oletko käynyt **matkoilla** kotimaassa tai ulkomailla? Yksin vai yhdessä/koko perheellä? Kuka hoiti tilan työt? Onko taloudellisesti mahdollista?
- Onko sinulla omia keinoja irtaantua arjesta, tarvitsetko sitä? Tarpeeksi?
- Päättättekö perhettä ja tilaa koskevista asioista yhdessä? Onko työnjakoa? Toimiiko teidän systeemi teillä?
- Millä lailla kerrotte omista asioista toisillenne? Onko tietty aika tai tietty tilanne? Puhelin, lappu?
- Onko teillä **aikaa** olla yhdessä, aikaa toisillenne? Töissä, vapaa-aikana?
- Syntyykö työpäivän aikana **ideoita** tilan tai kodin asioista? Suuria tai pieniä? Oletko kertonut perheessä, oletko toteuttanut?
- Onko kuntaliitos vaikuttanut arkeesi? Terveystenhoito, koulu? Miltä se tuntuu?

SUKULAISET/VANHEMMAT

- Asuuko vanhempi sukupolvi(luopujat) **tilalla** tai lähellä? Miten usein olet yhteydessä? Entä sisaruksia? Muita sukulaisia?
- Entä puolison vanhemmat?
-

YSTÄVÄT/NAAPURIT

- Onko sinulla ystäviä? Käytkö kylässä? Käyvätkö he teillä?
- Käyttekö kumpienkin vanhempien luona?
- Millaiset välit sinulla on naapurin kanssa? Käyttekö toisissanne? Annatteko naapuriapua, soitteletteko?
- Harrastatko ystävien kanssa? Kuulutko johonkin kerhoon, yhdistykseen?

TOIMEENTULO

- Sujuuko arkipäivän rahaliikenne niin kuin toivotte? Pystyttekö toteuttamaan tilan ja kotitalouden pienet hankinnat omin varoin?
- Oletteko **varautuneet** yllätyksiin esim. säästämällä, vakuutuksilla?

VOIMANLÄHTEET

- Millainen asia **uuvutti** viimeksi, miten pääsit siitä yli, auttoiko joku asia tai ihminen?
- Onko joku erityisen kelju tapahtuma jäänyt **vuoden** varrelta mieleen, onko se selvinyt, mihin se liittyi (tila, perhe, paperihommat, koneet)
- **Keskusteletteko** päivän asioista keskenänne, entä lasten kanssa, muiden läheisten? Säännöllisesti esim. ruokapöydässä tai navetalla tai muualla?
- Onko **joku** erityinen henkilö, jolle voit aina soittaa?
- Odotatko viikon aikana jotakin säännöllistä tapahtumaa tms? Miksi, mitä saat siitä?

TAVALLINEN ARKIPÄIVÄ

- Millainen tavallinen arkipäiväsi on? Herääminen, karjanhoidot, lasten asiat, puolison aikataulu... Pitääkö kiirettä, kerkeätkö tekemään? Miten jaksotat tekemisesi?
- Millaisista asioista huomaat nauttivasi arkipäivän mittaan? Huomaatko nauttivasi? Onnistunut työ, terve vasikka, parantunut utare, tyytyväinen lehmä, puhdas maitotankki, uudet kumisaappaat, lapsen tulo koulusta, kuppi kahvia, lämmin pirtti, lämmin ruoka, kaverin soitto, pieni lasku,